

24. Гурьев, А. Н. Записка о промышленных банках / А. Н. Гурьев. – СПб. : Типография В. Ф. Киршбаума, 1900. – 42 с.
25. Брандт, Б. Ф. Иностранные капиталы и их влияние на экономику страны / Б. Ф. Брандт. – СПб.: Типография В. Киршбаума, 1898.– 312 с.
26. Левин, И. И. Акционерные коммерческие банки в России / И. И. Левин. – Петроград : Типография Товарищества Петроградского печатного производства И. Р. Белопольского и К°, 1917. – 301 с.
27. Зив, В. С. Иностранные капиталы в русской горнозаводской промышленности / В. С. Зив. – Петроград: Типография Ред. период. изд. М-ва ф-в, 1917. – 132 с.
28. Судейкин, В. Т. Наши общественные городские банки и их экономическое значение / В. Т. Судейкин. – СПб. : Литография дома призренных малолетних бедных, 1884. – 50 с.
29. Лугинин, В. Ф. Сельские ссудные товарищества (их устройства и назначение) / Сост. В. Ф. Лугинин, А. В. Яковлев. – СПб. : Тип. А. Котомина, 1870. – 111 с.
30. Тотомианц, В. Ф. Кооперация в русской деревне / В. Ф. Тотомианц. – М.: Типо-литография Т-ва И.Н. Кушнерев и К°, 1912. – 448 с.
31. Васильчиков, А. И., Яковлев, А. В. Мелкий земельный кредит в России / И. А. Васильчиков, А. В. Яковлев. – СПб. : Типография А. М. Котомина, 1876. – 112 с.
32. Чупров, А. И. Речи и статьи : в 3 т. / А. И. Чупров. – М. : М. и С. Сабашниковы, 1909. – Т. 2 : Крестьянское хозяйство. Мелкий кредит и кооперация. Аграрный вопрос. – 1909. – 609 с.

Voitiuk O. S.

postgraduate student

*G. M. Dobrov Institute for Scientific and Technological potential and Science History
Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

ACADEMICIAN OF NAS OF UKRAINE S. KONIUKHOV - GENERAL DESIGNER FOR SPACE SYSTEMS AND MISSILE COMBAT SYSTEMS IN UKRAINE

Войтюк О. С.

аспірантка

*ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії
науки ім. Г. М. Доброва НАН України»
Київ, Україна*

АКАДЕМІК НАН УКРАЇНИ С. М. КОНЮХОВ - ГЕНЕРАЛЬНИЙ КОНСТРУКТОР ІЗ КОСМІЧНИХ СИСТЕМ І БОЙОВИХ РАКЕТНИХ КОМПЛЕКСІВ В УКРАЇНІ

Abstract. The scientific relevance of the topic is determined by the fact that the economic strength and defense capabilities of our country as the key factors of its national safety are heavily based on the level of development of fundamental scientific and technical knowledge. It intensifies the need for studying the historical experience and accomplishments of the Ukrainian scientists, which are important for recognition of Ukraine in the global scientific and technological sector.

The article is devoted to the study of the life and activities of Stanislav Koniukhov (12.04.1937 - 03.04.2011). He was a well-known scientist and designer in the field of rocket science, Academician of the National Academy of Sciences of Ukraine, Hero of Ukraine.

S. Konyukhov's participation in the implementation of the National Space Programs of Ukraine is analyzed. The activity of S. Koniukhov as General Designer on space systems and missile systems in Ukraine, his role in the creation of strategic missile systems and space vehicles and modern models of rocket weapons and military equipment for the Armed Forces of Ukraine is disclosed.

His scientific and organizational activities as a General Designer-General Director of the State Design Bureau «Pivdenne» (Yuzhnoye SDO) in 1991-2010 are described.

Анотація. Наукова актуальність теми визначається тим, що економічна потужність та обороноздатність держави як ключові фактори її національної безпеки великою мірою визначаються рівнем розвитку фундаментальних наукових та технічних знань. Це зумовлює необхідність дослідження історичного досвіду та результатів вітчизняних вчених, який важливо використати при утвердженні України в світовому науково-технологічному просторі.

Статтю присвячено дослідженню життя та діяльності Станіслава Миколайовича Конюхова (12.04.1937 - 03.04.2011) - визначного вченого та конструктора в галузі ракетобудування, академіка НАН України, Героя України.

Проаналізовано його участь в реалізації Національних космічних програм України. Розкрито діяльність С. М. Конюхова як Генерального конструктора із космічних систем і бойових ракетних комплексів в Україні, його роль у створенні стратегічних ракетних комплексів, космічних апаратів та сучасних зразків ракетного озброєння і військової техніки для Збройних сил України.

Описано його науково-організаційну діяльність як Генерального конструктора-Генерального директора ДП «Конструкторське бюро «Південне» ім. М. К. Янгеля» (КБ «Південне») в 1991-2010 рр.

Key words: S. Koniukhov, General Designer, Council of General Designers, defense-industrial complex, armament and military technique, rocket and space technology, National Academy of Sciences of Ukraine, Ukraine.

Ключові слова: С. М. Конюхов, Генеральний конструктор, Рада Генеральних конструкторів, оборонно-промисловий комплекс, озброєння та військова техніка, ракетно-космічна техніка, НАН України, Україна.

Постановка проблеми. Історичний досвід діяльності та результати вітчизняних вчених важливо використати при утвердженні України в світовому науково-технологічному просторі. Особливо це стосується наукомістких та високотехнологічних сфер, зокрема ракетно-космічної галузі та оборонно-промислового сектору, які формують економічну потужність, обороноздатність та національну безпеку держави. Це зумовлює необхідність дослідження історії розвитку даних сфер та історичної біографістики її діячів. Одним із фундаторів ракетно-космічної галузі України є визначний вчений-конструктор, академік НАН України, Герой України, Генеральний конструктор-Генеральний директор ДП «Конструкторське бюро «Південне» ім. М. К. Янгеля» (КБ «Південне») Станіслав Миколайович Конюхов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх публікацій [1-18], в яких започатковано розв'язання даної проблеми, свідчить про те, що ще існують малодосліджені джерела, які стосуються наукового доробку академіка С. М. Конюхова. Наприклад, вперше досліджувались особова справа вченого, що містить документи періоду його роботи в КБ «Південне» і зберігається в Науковому архіві Президії НАН України та нормативно-правові акти України щодо діяльності ракетно-космічної галузі та оборонно-промислового комплексу України [19-25]. Провідні вчені Центрального науково-дослідного інституту озброєння та військової техніки Збройних сил України, такі як: І. Б. Чепков, М. І. Луханін, А. А. Гультяєв, В. Є. Сіренко досліджували проблемні питання щодо ролі та місця інституту Генеральних конструкторів у 2001-2015 рр. в функціонуванні оборонно-промислового сектора української економіки [26, 27]. Низку аспектів діяльності С. М. Конюхова узагальнено в публікаціях авторки даної статті [28-34]. Проте в українській історіографії науки і техніки відсутнє комплексне дослідження проектно-конструкторської, науково-організаційної, громадської діяльності та творчого простору вченого.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Станіслав Миколайович майже все своє життя присвятив науковій діяльності по створенню ракетно-космічної техніки. Під його керівництвом або за безпосередньої участі розроблено декілька поколінь ракетних комплексів стратегічного призначення, ракет-носіїв та космічних апаратів,

створених у КБ «Південне». Вченим виконано значний обсяг фундаментальних і прикладних досліджень у галузі ракетно-космічної науки і техніки, йому належить низка знакових винаходів, які суттєво вплинули на розвиток ракетно-космічної галузі України. Наукові здобутки Станіслава Миколайовича знайшли своє визнання не тільки в Україні, а й у всьому світі. Але не є широко відомим той факт, що у 2001 р. С. М. Конюхову було надано повноваження Генерального конструктора із космічних систем і бойових ракетних комплексів в Україні (далі – Генеральний конструктор).

Враховуючи значний внесок вченого та його учнів у розвиток оборонно-промислового сектору України вкрай актуальним є проведення всебічного історичного дослідження організаційних, науково-технічних, фінансово-економічних та інших повноважень С. М. Конюхова як Генерального конструктора; розкриття його ролі у підготовці та реалізації Національних космічних програм України, а також у створенні стратегічних ракетних комплексів, космічних апаратів та сучасних зразків ракетного озброєння і військової техніки для Збройних сил України (далі - ЗСУ), що сприяло зменшенню рівня воєнної небезпеки та створенню сприятливих умов для забезпечення захисту національних інтересів України.

Метою дослідження є розкриття змісту діяльності С. М. Конюхова як Генерального конструктора із космічних систем і бойових ракетних комплексів в Україні та його внеску в стабілізацію роботи ракетно-космічної галузі України та оборонно-промислового сектора української економіки в умовах її трансформації.

Виклад основного матеріалу. Станіслав Миколайович Конюхов народився 12 квітня 1937 р. у с. Бекренево Лезького району Вологодської області (РРФСР) в сім'ї військовослужбовця [19, арк. 5]. Після закінчення школи, з вересня 1954 р. по липень 1959 р. Станіслав Миколайович навчався на фізико-технічному факультеті Дніпропетровського державного університету ім. 300-річчя возз'єднання України з Росією [19, арк. 3]. На думку С. М. Конюхова вибір його професії був: «наслідком війни ... коли війна закінчилася, батько теж служив, і я спілкувався весь час у військових містечках. Там же я бачив всю цю німецьку техніку, вона, звичайно, відрізнялася від нашої, на жаль. Це були потужні транспортери, потужні плавучі амфібії, потужні гаубиці. Ну, загалом, техніка німецька відрізнялася від нашої 45-го року. Але це викликало у мене такі почуття...

заздорсті, чи що? Що німці, треба і нам, щоб і у нас не гірше було» [1, с. 103].

Після закінчення університету влітку 1959 р. Станіслав Конюхов отримав направлення на роботу в Дніпропетровське ОКБ-586 (КБ «Південне»). З КБ «Південне», в якому вчений пройшов шлях від інженера до Генерального конструктора-Генерального директора, пов'язана вся його творча біографія. С. М. Конюхов працював на посадах інженера, провідного інженера (1959-1962), старшого інженера групи провідних підприємств, провідного конструктора виробів підприємства (1962-1964), керівника відділу підприємства (1964-1974), керівника відділення-заступника Головного конструктора конструкторського бюро КБ «Південне» (1974-1978), керівника відділення-заступника керівника комплексу КБ «Південне» (1978-1984), керівника та Головного конструктора КБ «Південне» (1984-1986), першого заступника Генерального конструктора НВО «Південне», першого заступника керівника КБ «Південне» (1986-1990), в.о. керівника КБ «Південне» (1990-1991), Генерального конструктора-Генерального директора КБ «Південне» (1991-2010) [19, арк. 3].

На початку 90-х рр., після розпаду СРСР, одним із пріоритетних напрямків промислової політики України була реструктуризація та конверсія оборонного сектору економіки. Але в умовах становлення незалежності України майже всі підприємств оборонного комплексу нашої держави залишилися з фактично порожніми портфелями замовлень. Це стосувалось і КБ «Південне», яке на той час вже очолював С. М. Конюхов. Станіслав Миколайович зазначав, що для підприємства це був: «непростий час, а просто катастрофічний. Розпався Союз, замовлень на оборонну техніку в Україні немає. Радянського Союзу немає. Росія Україні не замовляє оборонну техніку, тому бойові ракети зникли ... космічні носії - вони були, але попиту на них немає, корисних навантажень немає. Ніхто їх не замовляє. Двигуни - ми їх можемо робити, але для кого робити, хто їх споживатиме? Загалом, тут замовлення впали відразу катастрофічно, тобто ми залишилися без замовлень і засобів до існування ... Ось у цій ситуації приїжджає до нас міністр Віктор Іванович Антонов. Міністерство наше українське називалося Міністерство оборонної промисловості і конверсії. В КБ «Південне» працювало 9700 людей. Він каже: «Таке КБ Україні не потрібно, скоротити вдвічі». Наказ «Скоротити вдвічі» важко пережили» [1, с. 106].

Генеральному конструктору-Генеральному директору КБ «Південне» С. М. Конюхову потрібно було терміново розробити програму діяльності підприємства в новій політичній і економічній обстановці. З цього приводу В. П. Горбулін (академік НАН України, директор Національного інституту стратегічних досліджень)

та А. І. Шевцов (доктор технічних наук, директор філіалу Національного інституту стратегічних досліджень (ДФ НІСД) у м. Дніпро) зазначали, що С. М. Конюхов обрав: «стратегію створення за можливості нових і модернізації наявних зразків ракетно-космічної техніки в рамках власних національних проектів і участі підприємства у програмах співпраці Росії, Білорусі і Казахстану ... він пішов шляхом пошуку компромісу між обсягами використання наявного науково-технічного потенціалу, обсягом конверсії та економічними можливостями держави» [14, с. 86].

Опинившись перед необхідністю пошуку нових напрямів роботи, добре вивчивши ситуацію на ринку ракетно-космічних послуг, Станіслав Миколайович, завдяки своїй цілеспрямованості, організаторським здібностям та діловій активності, зміг розробити ефективну стратегію розвитку КБ «Південне», основу якої склали традиційні роботи в галузі створення ракетно-космічної техніки, конверсійні програми та пропозиції щодо ревізії наявного потенціалу українського оборонного комплексу та оцінюванні можливостей створення сучасних зразків ракетного та космічного озброєння для ЗСУ. С. М. Конюхов зазначав, що для підвищення технічної оснащеності ЗСУ: «кооперацією українських підприємств на чолі з КБ «Південне» було здійснено ряд проектно-конструкторських розробок перспективних систем ракетно-реактивного озброєння. В результаті проведених досліджень були сформульовані пропозиції щодо створення таких зразків озброєння, як мобільні оперативно-тактичні комплекси для Сухопутних військ, зенітні ракетні комплекси різного класу, включаючи переносний зенітний комплекс, реактивні системи залпового вогню і ряд інших бойових систем. Розроблено ряд проектів по космічним системам військового призначення: інформаційно-розвідувальним, зв'язковим і іншим. Сьогодні ЗСУ мають гостру потребу в нових зразках високоефективного зброї нового покоління. Тому створений нами науково-технічні напрацювання стали надійною базою для розгортання повномасштабних робіт зі створення ефективних видів ракетно-реактивного озброєння» [1, с. 85].

Основою забезпечення обороноздатності держави є оборонно-промисловий комплекс. Після розпаду СРСР та проголошення незалежності Україна отримала у спадок третину радянського космічного потенціалу та почала формування власної структури державної влади, відповідальної за обороноздатність країни. Організація роботи новостворених державних структур (Міністерство оборони України, Генеральний штаб ЗСУ, Державний комітет з питань оборонної промисловості та машинобудування, Національне космічне агентство та інші) могла бути успішною лише при достатній науковій підтримці з боку спеціалізованих інститутів. На думку директора ДФ НІСД А. І. Шевцова: «Важливість цього

завдання добре розумів С. М. Конюхов, який виступив з ініціативою створення в структурі КБ «Південне» на базі відділення 12 (системних досліджень і ефективності) підрозділу з більш масштабними завданнями - «Центру стратегічних досліджень, супроводу міжнародних договорів і питань екології» [1, с. 124]. Це сприяло виходу 4 березня 1992 р. Указу Президента України про створення Національного інституту стратегічних досліджень і його філії в Дніпропетровську [21]. Вчені ДФ ІНСД працювали над стратегіями розвитку держави, спеціалізованими фундаментальними й прикладними дослідженнями суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку України, а також її окремих складових: геополітичної, зовнішньополітичної, внутрішньополітичної, економічної, інформаційної тощо.

Ключовим питанням в перші місяці незалежності України було формування ракетно-космічної політики держави, насамперед, збереження та розвиток ракетно-космічного комплексу, створення власної структури управління підприємствами галузі та пошук країн-стратегічних партнерів.

Виходячи з необхідності збереження і подальшого розвитку в інтересах України науково-технічного і виробничого потенціалу космічної галузі народного господарства України, його використання для розв'язання соціально-економічних проблем 29 лютого 1992 р. Указом Президента України було створено Національне космічне агентство України [20] (з 2011 р. - Державне космічне агентство України (ДКАУ)). За 27 років свого існування ДКАУ спільно з центральними органами виконавчої влади та НАН України було розроблено та реалізовано п'ять Національних Космічних Програм України, які сприяли розвитку космічної діяльності, установленню міжнародних контактів, виходу підприємств галузі на світовий ринок космічних послуг. Для розгляду наукових рекомендацій та інших пропозицій щодо головних напрямів розвитку науки і техніки, обговорення найважливіших програм та інших питань в ДКАУ була створена науково-технічна рада з числа вчених і висококваліфікованих фахівців, до складу якої входив С. М. Конюхов.

Відаючи належне внеску С. М. Конюхова у розвиток науки, вітчизняної і світової ракетно-космічної техніки Загальні збори НАН України 25 листопада 1992 р. відповідною Постановою обрала вченого дійсним членом (академіком) Академії наук України по відділенню механіки з спеціальності «Механіка» [19, арк. 10]. Станіслав Миколайович брав активну участь у роботі колегіальних органів НАН України. Він тричі входив до складу Бюро відділення механіки: з 27 січня 1999 р. [16], з 2 червня 2004 р. [16; 19, арк. 31] та з 29 квітня 2009 р. [16; 19, арк. 35], а також з 11.07.2001 р. по 31.12.2005 р. вчений входив до

складу Ради з космічних досліджень НАН України [16].

На думку академіка НАН України, першого віце-президента НАН України, Генерального директора НКАУ у 1992–1994 рр. В. П. Горбуліна та директора ДФ ІНСД А. І. Шевцова Станіслав Миколайович: «брав найактивнішу участь у підготовці та реалізації Національних космічних програм України» [14, с. 86] та доповнювали, що: «як член Ради з космічних досліджень НАН України та науково-технічної ради Національного космічного агентства Станіслав Миколайович пропонував нові теми і програми, заряджаючи всіх своєю енергією і цілеспрямованістю» [14, с. 87].

З цього приводу заступник Головного інженера КБ «Південне» в 1969–1997 рр. В. М. Паппо-Користін писав, що: «С. М. Конюхов, патріот своєї країни, велику увагу приділяє вирішенню завдань у рамках Національної космічної програми, що має на меті служити інтересам природокористування, охорони навколишнього середовища та екологічного моніторингу» [1, с. 157]. А в колективному некролозі з приводу смерті вченого видатні політичні та наукові діячі нашої держави віддаючи данину його пам'яті зазначали: «Неоціненним є внесок С. М. Конюхова у формування й зміцнення позиції України, як однієї з провідних ракетно-космічних держав світу. Він є одним з авторів Національної космічної програми України [17, с. 90].

Додатковим поштовхом науково-технічного та виробничого розвитку оборонної промисловості України стало затвердження постановою Кабінету Міністрів України (КМУ) 23 квітня 2001 р. Положення про Генерального конструктора із створення техніки для потреб оборони та безпеки держави [22].

Свідченням високого особистого авторитету та справжнього професіоналізму С. М. Конюхова було надання йому у 2001 р. повноважень Генерального конструктора із космічних систем і бойових ракетних комплексів в Україні. В обов'язки Станіслава Миколайовича як Генерального конструктора входило забезпечення виконання комплексу науково-дослідних, дослідно-конструкторських та дослідно-технологічних робіт, пов'язаних із створенням і модернізацією зразків окремого виду озброєнь чи військової техніки, або найважливіших систем машин, обладнання і приладів військового призначення, автоматизованих систем, продукції і технологій подвійного використання [22].

Одне з головних призначень Генерального конструктора полягає у виконанні функції не просто сполучної ланки між наукою і виробництвом, а системного інтегратора єдиної науково-виробничої діяльності численних наукових, конструкторсько-технологічних установ і промислових підприємств, спрямованої в умовах суттєвих часових і ресурсних обмежень на виконання актуальних завдань, що стоять перед

оборонною промисловістю. Це знаходить своє відображення не тільки в забезпеченні максимально можливого науково-технічного рівня фундаментальних і прикладних досліджень, дослідно-конструкторських та дослідно-технологічних робіт, технологій і засобів виробництва, що застосовуються, а й в безальтернативній ролі Генерального конструктора у формуванні відповідної системи науково-технічної та виробничої кооперації, яка в більшості випадків охоплює відразу кілька сфер науки і техніки та галузей промисловості. [27, с. 7].

Станіславу Миколайовичу була притаманна унікальна здібність до аналізу подій, які відбуваються, і прогнозуванню їх подальшого розвитку. Особлива здатність передбачення основних тенденцій світового науково-технічного прогресу та спроможність втілити новітні досягнення в конкретних зразках вітчизняного озброєння, якою володів С. М. Конюхов, сприяла вирішенню актуальних проблем розвитку ракетно-космічної галузі України і усуненню зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці нашої держави.

Значний науково-технічний та організаторський досвід С. М. Конюхова на посаді Генерального конструктора-Генерального директора КБ «Південне» не тільки дозволив підприємству в складній економічній ситуації вийти на зовнішній ринок космічних послуг, а Україні брати участь у реалізації престижних комерційних космічних проектів, але й вирішувати основні завдання Генерального конструктора, поставлені йому урядом України.

Завдяки особливому типу мислення, широкому кругозору і прогресивному світогляду, С. М. Конюхов з легкістю здійснював науково-технічне та організаційне забезпечення створення продукції і технологій світового рівня та їх модернізацію; координацію науково-дослідних, дослідно-конструкторських та дослідно-технологічних робіт і виробництва продукції підприємствами-співвиконавцями; координацію робіт, пов'язаних із супроводженням експлуатації та модернізації озброєння і військової техніки ЗСУ та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України.

До його обов'язків входило: вносити пропозиції державним замовникам щодо затвердження виконавців та співвиконавців створення продукції та розподіл коштів між ними, технічних завдань на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських та дослідно-технологічних робіт; розглядати і визначати відповідні технічні умови (сертифікати) на продукцію; контролювати виконання завдань з модернізації створеної під його керівництвом продукції, яка випускається підприємствами незалежно від форми власності. Також надавати замовникам науково-дослідних, дослідно-конструкторських та дослідно-технологічних робіт на будь-якій стадії їх проведення обґрунтовані

пропозиції щодо перегляду (уточнення) технічного завдання (тактико-технічних вимог); брати участь у роботі комісії з питань атестування розробленої під його керівництвом продукції [22].

Як Генеральний конструктор Станіслав Миколайович повинен був забезпечувати: високий технічний рівень, конкурентоспроможність продукції, створеної або модернізованої під його керівництвом, з використанням новітніх вітчизняних та зарубіжних досягнень науки і техніки, відкриттів та винаходів; додержання вимог нормативно-технічної бази, встановлених термінів розроблення і освоєння виробництва продукції. Також забезпечувати координацію роботи організацій і підприємств-співвиконавців із створення продукції; підготовку пропозицій щодо проведення необхідних науково-дослідних та експериментальних робіт для подальшого використання їх у перспективних розробках; систематичне підвищення технічного рівня створеної під його керівництвом продукції, виготовленої підприємствами незалежно від їх підпорядкування і форми власності.

Генеральний конструктор забезпечував: раціональне використання коштів і ресурсів, що виділяються на створення або модернізацію продукції; підготовку пропозицій щодо формування державного оборонного замовлення, проектів науково-технічних програм розвитку озброєнь та військової техніки; підготовку узгоджених з іншими напрямками створення продукції пропозицій до планів науково-дослідних, дослідно-конструкторських та дослідно-технологічних робіт із розроблення і виготовлення нових матеріалів, комплектуючих виробів, впровадження нових технологій; контроль за створенням продукції на всіх стадіях проектних, макетних, експериментальних, дослідних, довідних робіт, проведенням стендових та експлуатаційних випробувань; патентну чистоту продукції і патентний захист розроблених рішень; обґрунтування використання імпортованих та експорту власних «ноу-хау»; організацію проведення досліджень зразків нової техніки в експлуатаційних умовах для забезпечення підвищення її надійності та ресурсу, зменшення експлуатаційних витрат; високу технологічність розроблюваних конструкцій і формування передумов для впровадження найбільш прогресивних рішень щодо демонтажу та утилізації продукції. Також до його обов'язків входило: здійснення авторського нагляду за освоєнням, виробництвом та експлуатацією продукції, а також внесення пропозицій щодо усунення виявлених виробничих та експлуатаційних її недоліків; забезпечення планомірного оснащення підпорядкованих йому конструкторських підрозділів, експериментальної і випробувальної баз необхідною сучасною технікою та обладнанням; аналіз сучасного стану науки і техніки та прогнозування основних напрямів створення і модернізації нових видів продукції;

формування пропозицій щодо визначення виробничих потужностей для розгортання серійного випуску продукції, оптимізації його виробничого циклу, створення інтегрованих науково-виробничих структур; подання пропозицій щодо координації робіт у рамках міжгалузевих та міжнародних науково-технічних програм, частиною яких є розроблення продукції під його керівництвом; розроблення за дорученням відповідного центрального органу виконавчої влади пропозицій щодо удосконалення нормативно-правового регулювання порядку створення продукції за відповідним напрямом; додержання під час створення та модернізації продукції вимог законодавства щодо державної таємниці [22].

Для координації робіт із створення техніки військового, спеціального та подвійного призначення різної спрямованості у 2004 р. була сформована Рада Генеральних конструкторів із створення техніки для потреб оборони та безпеки держави [26, с. 7]. Данню Раді було сформовано 2 червня 2004 р. відповідною постановою КМУ [23], але, на превеликий жаль, вона мала гриф обмеження доступу («не для друку») [18], тому відомості, які в ній зазначені не відомі широкому колу читачів.

У 2008 р. С. М. Конюхова було уведено до складу Ради з питань оборонно-промислової політики при Міністерстві промислової політики (МПП) України (далі - Рада). Раді було утворено відповідними наказами МПП України від 04 червня 2008 р. [24] та МПП України, Міністерства оборони України, Міністерства освіти і науки України, Національного космічного агентства України від 12 вересня 2008 р. [25] з метою визначення та формування засад державної політики у сфері розробки та виробництва озброєння і військової техніки, стратегічних цілей та пріоритетів розвитку оборонно-промислового комплексу, сприяння підвищенню науково-технічного потенціалу, розширенню військово-технічного співробітництва, а також для ефективного функціонування інституту Генеральних конструкторів та подальшої активізації їх діяльності.

До головних завдань Ради входили: розробка пропозиції щодо визначення та формування засад і пріоритетів, стратегії і механізмів реалізації державної оборонно-промислової та військово-технічної політики; за дорученням МПП України проведення аналізу та експертизи проектів документів, що стосуються функціонування і розвитку оборонно-промислового комплексу, внесення пропозицій щодо підвищення ефективності управління державним майном на його підприємствах. Також підготовка пропозицій щодо залучення додаткових фінансових та матеріально-технічних ресурсів для створення нових видів озброєння і військової техніки для потреб оборони та безпеки держави, поліпшення структури експорту товарів військового

призначення та подвійного використання, розвитку оборонно-промислового та військово-технічного співробітництва тощо.

Генеральний конструктор у оборонно-промисловій сфері - особа з числа провідних науковців і фахівців, на яку керівництвом держави покладені обов'язки з організації процесу створення, освоєння виробництва та технічного супроводу новітніх зразків, систем і комплексів вітчизняного озброєння та військової техніки за відповідним напрямом. За часів колишнього Союзу найменування статусу такої особи залежало від галузі промисловості, в якій вона працювала: у Міністерстві авіаційної промисловості СРСР він іменувався Генеральним конструктором, у Міністерстві загального машинобудування СРСР, Міністерстві оборонної промисловості СРСР - Головним конструктором [26, с. 4]. Згадуючи своїх вчителів-видатних Головних конструкторів в галузі ракетно-космічної техніки С. М. Конюхов зазначав, що: «Значним є внесок в створення стратегічних ракетних комплексів Головних конструкторів М. К. Янгеля і В. Ф. Уткіна. Вони вважали, що основа успіху криється в єдиному управлінні та координації зусиль усіх організацій-співвиконавців через Раді Головних конструкторів. Завдяки цьому в розробках КБ «Південне» були впроваджені найдосконаліші системи, агрегати і технології, тобто краще, що було на той період. Розробка ракетних комплексів четвертого покоління (1980-1990 рр.) стала надійною гарантією ведення переговорів по виробленню нової угоди щодо реального скорочення кількості стратегічних наступальних озброєнь» [1, с. 91].

За визначні особисті заслуги перед Українською державою у розвитку вітчизняного ракетобудування 12 квітня 2004 р. Указом Президента України С. М. Конюхову було присвоєно звання Герой України з врученням ордена Держави [19, арк. 30]. За багаторічну самовіддану наукову, конструкторську, педагогічну і громадську діяльність та винятковий внесок у розвиток космічної науки, техніки і технологій 30 березня 2007 р. Президія НАН України нагородила вченого відзнакою НАН України «За наукові досягнення» [19, арк. 32]. За значний особистий внесок у зміцнення ракетно-космічного потенціалу України, космічних систем і технологій, високу професійну майстерність 10 квітня 2007 р. Указом Президента України С. М. Конюхова було нагороджено орденом «За заслуги» I ступеня [19, арк. 33], а 9 квітня 2009 р. орденом князя Ярослава Мудрого V ступеня за значні досягнення у фундаментальних та прикладних наукових дослідженнях, розробці, впровадженні та виробництві сучасної ракетно-космічної техніки, багаторічну сумлінну працю [19, арк. 34].

Висновки. С. М. Конюхов був блискучим організатором, досвідченим професіоналом, справжнім патріотом України, прагнучи своїми

знаннями та вчинками зберегти за Україною звання космічної держави.

Діяльність вченого як Генерального конструктора із космічних систем і бойових ракетних комплексів в Україні, його участь у підготовці та реалізації Національних космічних програм України, а також у створенні стратегічних ракетних комплексів, космічних апаратів та сучасних зразків ракетного озброєння і військової техніки для ЗСУ виявилась надзвичайно плідною і корисною для стабілізації роботи ракетно-космічної галузі України та оборонно-промислового сектора української економіки в умовах її трансформації.

Варто зазначити, що проведення подальшого всебічного історичного дослідження життєвого шляху та багатогранної діяльності академіка Станіслава Миколайовича Конюхова є вкрай актуальним, зважаючи на його роль в історії розвитку ракетно-космічної науки і техніки.

Список літератури

1. Конюхов. К 75-летию со дня рождения ; под общ. ред. А. В. Дегтярева. Днепропетровск : Арт-Пресс, 2012. 256 с.
2. Yuzhnoye, the Lot of Mine: A Photobiography of Stanislav Koniukhov ; Edited by A. V. Degtyarev. Kyiv : Space-Inform, 2018. 216 pp.
3. Станислав Николаевич Конюхов : Биобиблиография ученых Украины / НАН Украины. Киев : Наук. думка, 2007. 88 с.
4. Призваны временем. От противостояния к международному сотрудничеству ; под общ. ред. С. Н. Конюхова. Днепропетровск : Арт-Пресс, 2009. 832 с.
5. Ракеты и космические аппараты Конструкторского бюро «Южное» ; под общ. ред. С. Н. Конюхова. Днепропетровск : Арт-Пресс, 2004. 260 с.
6. Шестьдесят лет в ракетостроении и космонавтике ; под общ. ред. А. В. Дегтярева. Днепропетровск : Арт-Пресс, 2014. 540 с.
7. Санін Ф. П., Джур Є. О., Кучма Л. Д., Хуторний В. В. Розвиток ракетно-космічної техніки в Україні : підручник. Дніпропетровськ : Арт-Прес, 2002. 402 с.
8. «Секретний» підрозділ галузі : Нариси історії фізико-технічного інституту Дніпропетровського національного університету / В. С. Савчук та ін. Дніпропетровськ : Дніпроп. нац. ун-т, 2001. 376 с.
9. Конструкторское бюро «Южное». Люди и ракеты : фотоальбом ; под общ. ред. А. В. Дегтярева. Днепропетровск : ГП «КБ «Южное» им. М. К. Янгеля», 2014, 448 с.
10. Конюхов: «Судьба моя - КБ «Южное» : фотоальбом к 80-летию со дня рождения академика НАН Украины, Генерального конструктора С. Н. Конюхова ; под общ. ред. А. В. Дегтярева. Киев : Спейс-Информ, 2017. 352 с.
11. Мітрахов М. О. Видатні діячі ракетно-космічної України. Київ : «Спейс-Інформ», 2015. 172 с.
12. Професори Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара : Бібліографічний довідник ; гол. ред. М. В. Поляков. 2-е вид., перероб. і допов. Дніпропетровськ : Дніпроп. нац. ун-т, 2008. 596 с.
13. Місія Генерального конструктора : документальний відеофільм до 80-річчя від дня народження Генерального конструктора, академіка НАН України С. М. Конюхова. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=5swarNdCo9o> (дата звернення : 09.09.2018).
14. Горбулін В. П., Шевцов А. І. Генеральний конструктор ракетно-космічної техніки України. До 80-річчя від дня народження академіка НАН України С. М. Конюхова. Вісник НАН України. 2017. № 4. С. 83-87
15. Кузнєцов Е. І., Мітрахов М. О. Державне космічне агентство України: 25 кроків у Космос. Київ : «Спейс-Інформ», 2016. 180 с.
16. Офіційний сайт Національної Академії Наук України. URL : <http://www.nas.gov.ua/UA/PersonalSite/Statuses/Pages/default.aspx?PersonID=0000006234> (дата звернення : 09.09.2018).
17. Пам'яті С. М. Конюхова. Космічна наука і технологія. 2011. № 2. С. 90
18. Інформаційний портал Харківської правозахисної групи. Права людини в Україні. Секретні матеріали: що ховала влада під грифами не для друку та опублікуванню не підлягає. URL : <http://khp.org/index.php?id=1145621740> (дата звернення : 09.09.2018).
19. Личное дело С. Н. Конюхова. Поточний архів Президії НАН України. Ф. 251, Оп. 655, Спр. 20, Арк. 3, 5, 10, 30-35.
20. Указ Президента України Про створення Національного космічного агентства України : прийнятий 29 лютого 1992 р. № 117 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/117/92/ed19920229> (дата звернення : 09.09.2018).
21. Указ Президента України Про створення Національного інституту стратегічних досліджень : прийнятий 4 березня 1992 р. № 127. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/127/92> (дата звернення : 09.09.2018).
22. Постанова Кабінету Міністрів України Про затвердження Положення про генерального конструктора із створення техніки для потреб оборони та безпеки держави : прийнята 23 квітня 2001 р. № 392 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392-2001-%D0%BF> (дата звернення : 09.09.2018).
23. Постанова Кабінету Міністрів України Про утворення Ради Генеральних конструкторів із створення техніки для потреб оборони та безпеки держави : прийнята 2 червня 2004 р. № 735 URL : <http://khp.org/index.php?id=1145621740> (дата звернення : 09.09.2018).

24. Наказ Міністерства промислової політики України Про утворення Ради з питань оборонно-промислової політики при Міністерстві промислової політики України : прийнятий 4 червня 2008 р. № 355 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0355581-08> (дата звернення : 09.09.2018).
25. Наказ Міністерства промислової політики України, Міністерства оборони України, Міністерства освіти і науки України, Національного космічного агентства України Про утворення Ради з питань оборонно-промислової політики при Міністерстві промислової політики України : прийнятий 12 вересня 2008 р. № 582/453/849/282 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0582581-08/sp:java:-:max25> (дата звернення : 09.09.2018).
26. Чепков І. Б., Луханін М. І., Гультьєв А. А., Сіренко В. Є. Генеральний конструктор: красива легенда чи усвідомлена необхідність. Технологические системы. 2016. № 2 С. 7-25.
27. Чепков І. Б., Луханін М. І., Гультьєв А. А., Сіренко В. Є. Роль та місце генерального конструктора в життєдіяльності оборонно-промислового комплексу. Технологические системы. 2016. Т. 10. № 2 С. 4-9.
28. Войтюк О. С. Внесок академіка НАН України С. М. Конюхова у створення ракетно-космічної техніки. Питання історії науки і техніки. 2018. № 2 (46). С. 3-11.
29. Войтюк О. С. Науково-організаційна діяльність академіка С. М. Конюхова зі створення ракетно-космічної техніки в Україні. Двадцять третя Всеукраїнська наукова конференція молодих істориків науки, техніки і освіти та спеціалістів, присвячена 100-річчю Національної академії наук України : матеріали конф., м. Київ, 20 квітня 2018 р. Київ, 2018. С. 30-33.
30. Войтюк О. С. Науково-конструкторська діяльність академіка НАН України С. М. Конюхова у галузі ракетобудування. XIII наукові читання «Дніпровська орбіта-2018»: Збірник доповідей, м. Дніпро, 18-20 жовтня 2018 р. Дніпро : НЦАОМ, 2018. С. 15-20.
31. Войтюк О. С. Творча спадщина академіка С. М. Конюхова (1937–2011) в галузі ракетобудування. Питання історії науки і техніки. 2018. № 4 (48). С. 35-40.
32. Войтюк О. С. Внесок академіка НАН України С. М. Конюхова (1937–2011) в конверсійні програми ракетно-космічної галузі України. Історія науки і біографістика : електрон. наук. фах. вид. 2019. № 1. URL : <http://inb.dnsgb.com.ua/2019-1/08.pdf> (дата звернення : 07.08.2019).
33. Войтюк О. С. Роль академіка НАН України С. М. Конюхова (12.04.1937 - 03.04.2011) в конверсійній діяльності ракетно-космічної галузі України // 24 Всеукраїнська наукова конференція молодих істориків науки, техніки і освіти та спеціалістів за темою: «Наука як феномен національної культури»: Мат. конф., м. Київ, 19 квітня 2019 р. Київ, 2019. 254 с. С. 24-28.
34. Войтюк О. С. Науковий доробок академіка С. М. Конюхова. Проблеми і перспективи інноваційного розвитку економіки в контексті інтеграції України в Європейський науково-інноваційний простір : матеріали XXIV Міжнародної науково-практичної конференції, Одеса, 19–21 червня 2019 р. / НАНУ, ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України». Київ : «Видавництво «Фенікс», 2019. 243 с. С. 200-204.

Яхутль Юрий Асланбиевич

*Кандидат исторических наук,
доцент кафедры истории России,
Кубанский государственный университет*

ЮЖНО-РОССИЙСКАЯ СТАНИЦА В УСЛОВИЯХ ПОВСЕДНЕВНОСТИ НЭПА

Yakhutl Yuri Aslanbievich
*Candidate of Historical Sciences,
Associate Professor,
Department of Russian History,
Kuban State University*

SOUTH RUSSIAN VILLAGE IN THE EVERYDAY LIFE OF NEP

Аннотация. Статья посвящена истории повседневности южно-российской станицы, трансформации социальных отношений в казачьем сообществе в период новой экономической политики (1921-1929 гг.). В условиях переходной экономики проблемы повседневной жизни оказывались под активным влиянием проводимых реформ. Агрессивное вмешательство государства в повседневную деятельность казачества преследовало цель организацию контроля за казачеством, считавшегося активным политическим оппонентом советской власти. Новые явления в южно-российских станицах 1920-х гг., связанные с реализацией НЭПа, оказали существенное влияние на разрешении земельного вопроса, сбор продовольственного налога, формирование коммунистической системы идеологического воздействия, реформы в сфере образования, полит просветительскую деятельность, направленную на разъяснение внутренней политики большевиков.